

Keywords: *teacher of the labour teaching (technologies), pedagogical legacy of V.K Sidorenka, terms of providing of professional are mobil'nosti teachers.*

УДК 37.015.31

Коваль В. О., Коновальчук М. В.

ТВОРЧИСТЬ ЯК ЦІННІСТЬ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються методологічно інноваційні підходи в сучасній освіті, зумовлені розвитком постіндустріального суспільства, що приносить із собою дещо інший спосіб життя, ставить вимоги до людини нового типу з багатоваріантним мисленням, креативною, ініціативною, духовно розвиненою. Досліджуються аксіологічні домінанти сучасної освіти, зокрема дефініція “творчість” як пріоритетна цінність освіти. У цьому контексті розглядається креативний підхід, що полягає у максимальній орієнтації педагогів на творче начало у навчальній діяльності, введення діалогічності на протизагу монологічності, проектуванні і супроводі розвитку творчої особистості, здатної використовувати здобуті знання для конкурентноспроможної діяльності у будь-якій сфері суспільного життя, що сприятиме інноваційному розвитку суспільства.

Ключові слова: *творчість, освіта, інноваційність, креативність, нейродидактика, педагогічна творчість, життєтворчість.*

Сьогодні ми є свідками процесів постстандартизації (дестандартизації): нові технології дозволяють виробляти на замовлення індивідуальну продукцію та послуги, відбувається демасифікація засобів мас-медіа, розпадається єдина масова точка зору, що порушує стандартизований образ світу, пропагований комунікаційними технологіями “другої хвилі” розвитку суспільства (Е. Тофлер). Суспільство та освіта вводиться у розмаїття образів, ідей, символів і цінностей. Кінцева мета цього процесу – розмаїття стилів життя, де ми можемо бути креативними, високоіндивідуалізованими особистостями.

Елвін Тофлер, наголошуючи на суттєвій зміні парадигми 21 століття, зокрема у сфері освіти, у світовому бестселері “Третя хвиля” стверджує, що будь-яке суспільство розвивається хвилеподібно. Дитина Першої Хвилі, виростаючи в селі, яке змінювалось дуже повільно, будувала свою модель реальності, користуючись образами, отриманими з дуже малої кількості джерел інформації – учителя, священника, керівника й, над усе, від сім’ї. І церква, і сім’я, і держава стверджували одне й те саме. Друга Хвиля значно збільшила кількість каналів, з яких індивід формував свою картину реальності. Поряд із минулими, з’явилися засоби масової інформації: газети, журнали, радіо, телебачення, які допомагали виробити стандарти поведінки, яких вимагала індустріальна система виробництва в регіональних, етнічних, родових та лінгвістичних напрямках. Третя Хвиля (постіндустріальне суспільство) приносить із собою новий спосіб життя, ставлячи вимоги до людини нового типу – маючої багатоваріантне мислення, креативною, ініціативною, духовно розвиненою [7, с. 32].

Норберт Вінер висловив своєрідне кредо нашого сучасного життя: “Ми настільки змінили своє оточення, що тепер для того, щоб у ньому жити, нам треба змінити себе...” Якщо освіта індустріального суспільства наголошувала на вивченні речей аналітично, в ізоляції одна від одної, наслідком чого стала вузька надспеціалізація, фрагментарність, частковість, то сучасна культура, освіта прагне до холізму, до інтегрованого погляду на проблеми, синтезу фрагментарного знання, міжпредметного мислення, багатопредметних досліджень.

Сьогодні цей факт є вже беззаперечним: школа має готувати дітей до реалій майбутнього життя. Для цього недостатньо володіти теоретичними знаннями про те, як жити і працювати. Дітям потрібно вміти передбачати зміни і адаптуватися до них на особистісному та соціальному рівнях. Відтак, щоб вижити в умовах, які готує майбутнє,

навчання повинно мати інноваційний характер. Інноваційність як тип життєдіяльності людини має прийти на зміну інертності і необґрунтованому консерватизму. Творчість і життєтворчість [10] стають наріжними каменями сучасних перетворень у житті як окремої людини, так і суспільства.

Отже, **метою статті** є дослідження аксіологічних домінант сучасної освіти, зокрема творчості як пріоритетної цінності освіти, яка формує образ людини, “освітлює її зсередини”.

Таким чином, якщо одним із завдань освіти є підготовки дітей до майбутнього життя, то очевидно необхідністю стає впровадження креативної педагогіки, навчання творчому мисленню учнів. “Йдеться не просто про те, щоб формувати носія знань, де визначаються шляхи формування творчої особистості, здатної використовувати здобуті знання для конкурентноспроможної діяльності у будь-якій сфері суспільного життя, а й про інноваційний розвиток суспільства” [5, с. 4].

Український філософ Василь Кремень вважає, що на “принципах інноваційності і дитиноцентризму має будуватися вся освітня діяльність, уся система відносин у суспільстві, ставлення дорослих до дітей” [5, с. 93]. Олександра Савченко в цьому контексті додає: “Вектор шкільної освіти, спрямовуючись у площину цінностей особистісного розвитку, варіативності і відкритості школи, зумовлює принципову необхідність переосмислення тих фактів, від яких залежить якість освіти: цілей, змісту, методів, форм, навчання і виховання, системи контролю й оцінювання, взаємної відповідальності всіх учасників навчально-виховного процесу” [6, с. 2].

Процес навчання особистості в значній мірі має бути творчим. Економіка та суспільство креативних знань, на переконання Р. Смайера, є нашою перспективою, тим майбутнім, у якому ризиковано бути “освіченою” людиною, бо “ніхто не зможе достатньо в чомусь “розібратись” до того, як перед його ж очима не зміниться контекст”. Культура, як відомо, ґрунтується не тільки на здобутих людством знаннях, життєвому досвіді і способах діяльності, а й на здатності створювати нове. Найголовніше призначення культури – культивування, плекання усього того, що поліпшує, облагороджує життя людини, робить її щасливою.

Креативність – синонім інноваційності, поняття, яке визначає здатність особистості до продукування принципово нового, духовного і матеріального, це елемент розвитку культури, важливий чинник творення самобутності нації. Якість освіти в майбутньому має визначатись саме спроможністю навчального закладу та безпосередньо вчителя створювати умови для розвитку нетрадиційного мислення, вміння адаптуватись і згодом перетворювати середовище. Принцип креативності полягає у максимальній орієнтації педагогів на творче начало у навчальній діяльності, засвоєнні власного досвіду творчої діяльності [3].

При цьому в результаті навчально-педагогічної взаємодії педагога і дитини має формуватись гуманна особистість, яка вміє, відстоюючи свою неповторність, толерувати розмаїття оточуючого соціального, політичного та економічного середовища.

Із сучасного аксіологічного та дидактико-методологічного меню педагог найчастіше вдається до того, що знайоме, перевірене часом, а отже, як іноді вважається, надійне і ефективне. Такий підхід, насправді, сьогодні не лише застарів, але й приховує ряд небезпек. Найпершою з них є досі неподоланна монологічність, що нерідко характеризує як мислення і світогляд учителя, так і методику добору і викладання матеріалу [3].

Наслідком монологічності є усування від навчального процесу одного із його основних суб'єктів: учнів, які часто втрачають шанси пізнати синергетичні зв'язки різних галузей знань. Креативність – це продукт діалогічності, це та іскра, що виникає від притирання двох, трьох, багатьох бачень, свідомостей, це інновація думки, що стоїть на фундаменті поліфонічного інформаційного континууму.

Стара модель шкільної системи настільки ж мертва, як і промислова революція, яка її породила. Можливо, 50 років тому цього було достатньо, – “дати освіту” 20% населення, щоб вони стали професійними робітниками, 30% – щоб вони займалися торговими операціями і роботою в офісах, а решту 50% населення приректи на роль сільськогосподарських робітників і робітників “фізичної праці” без особливої освіти. Але

продовження подібної політики призводить до національних та міжнародних конфліктів.

Усім учням сьогодні необхідно стати самостійними, впевненими в собі, творчими “менеджерами свого майбутнього”, знати, як успішно займатися “селфмейдом”, тобто життєтворчістю, побудовою власної траєкторії життя. Сумна альтернатива цьому – підтримувати розкол у світі, створюючи незаможний, безробітний “нижчий клас”, оскільки потреба у фізичній праці сьогодні швидко скорочується [2, с. 33]. Часто чуємо коментарі батьків: “Що ви хочете від середньої школи? Середня, значить посередня”. Чи хоче зростаюча особистість бути “посередньою”? Чи все ж таки кожна людина має право на успіх і ефективну самореалізацію?

Більшість учнів усе одно часто нудьгують, сидячи в класах шкіл безповоротно минулої епохи. Правда, є і зразкові школи, де учні мають миттєвий доступ до курсів найкращих у світі викладачів, найбільшим ідеям, прекрасним бібліотекам, художнім галереям і довідникам. А їхні творчі вчителі діють як наставники та гіді, використовуючи цілий світ як класну кімнату. Там школяр бере активну участь в його трансформуванні, організації та реконструкції, якщо отримує знання через практичну діяльність. Тоді знання, пов’язані з власним досвідом учня і відповідають його актуальним пізнавальним можливостям. Відтак інформація перестає бути фрагментарною, безсистемною. Розв’язування проблем вимагає знаходження інформації з різних галузей знань, тобто, синтетичного погляду на світ [2].

Учень стає суб’єктом, учасником, а не тільки користувачем інформації. Він ініціює діяльність, робить вибір, бере відповідальність за свої ризиковані дії чи невдачу. Школа перестає бути об’єктом нудьги і страху. Змінюються стратегії навчання: монолог змінюється на діалог, учень і вчитель стають партнерами, процес виховання і навчання відбувається через діалог. Це має важливе значення для розвитку людини, оскільки формує “почуття контролю над подіями і почуття спроможності. А почуття спроможності та почуття задоволення в житті – це одне і те саме” [11, с. 41].

Надання пріоритету мисленню, практичній діяльності, творчості має подолати найбільшу проблему традиційної системи, а саме: перевантаження навчальних програм і перевантаження учня інформацією. “...Відповідно до цієї концепції не потрібно вчити всього, належить вчити тільки всього, що є важливим у процесі перспективного пристосування та у процесі розвитку особистості” [11, с. 42].

Яка ж роль учителя у процесі творчого навчання? Відповідь очевидна: вирішальна. Творчий учитель здатний створити розвивальне творче середовище для учнів, допомогти побудувати учню власну траєкторію життєтворчості.

Окреслимо декілька ключових положень в цьому аспекті, які є, на нашу думку, важливими для нашої розвідки:

1. Творчий учитель знаходиться в стані “потіку” – оптимального переживання (М. Чиксентміхайї), яке здатне холістично перебудувати процес навчання з монологічності та репродуктивності на діалогічність і креативність.

2. Для творчого проектування розвитку учнів та їх подальшої життєтворчості велику роль відіграє не стільки академічний інтелект, скільки емоційний інтелект.

3. Творчий учитель здійснює навчання емоційно, цікаво, що за останніми даними нейродидактики, позитивно впливає на ефективність змістових та процесуальних характеристик освітнього процесу, підвищення мотивації навчання.

Тепер коротко схарактеризуємо ці ключові положення:

Американський дослідник М. Чиксентміхайї в праці “Потік: Психологія оптимального переживання” аналізує стан творчої людини, коли вона повністю поглинена цікавою справою, в якій максимально реалізує свій потенціал, і називає його “потіком”. Автор аналізує цей ефективний стан на прикладі представників найрізноманітніших професій і виявляє, що емоційний підйом, натхнення, бажання творити на користь людям, який відчувають художники, артисти, музиканти, є ресурсним, тобто таким, який містить великі можливості й не потребує великих енергетичних затрат. Цей стан доступний у будь-якій справі. Більше того, до нього треба прагнути – і не тільки в цілеспрямованій діяльності, а й у відносинах, у дружбі, в коханні. [9, с. 3].

Автор не розглядає окремо професію вчителя, але на нашу думку, ці дослідження варто зінтегрувати з проблемо педагогічної творчості з метою ефективної підготовки креативного педагога, здатного отримувати насолоду від співтворчості з учнями.

Чіксентміхайі повторює одкровення багатьох видатних філософів, починаючи від Аристотеля і закінчуючи Миколою Бердяєвим та Віктором Франклом щодо сутності справжньої творчості. Але не просто повторює, а вибудовує детальну, струнку та експериментально підтверджену теорію, в центрі якої знаходиться ідея “аутотелічних переживань” або, просто кажучи, переживань “потоків”, стану повного злиття зі своєю справою, поглинання нею, коли не відчуваєш часу, самого себе, коли замість втоми виникає постійний прилив енергії, бажання здійснювати свою повсякденну діяльність на найвищому рівні майстерності [9, с. 11].

Як відомо, людина дуже залежить від своїх емоцій та думок. Емоційний центр мозку завжди тісно пов'язаний із системою, яка відповідає за тривале зберігання інформації. Ось чому ми запам'ятовуємо емоційно забарвлену інформацію набагато легше, ніж нейтральну.

Деніел Гоулман стверджує, що для розвитку цілісної особистості “емоційний інтелект” значно більш важливий, ніж “академічний інтелект”. За його словами, “в кращому випадку, приблизно 20% вашого успіху визначається коефіцієнтом інтелекту, решта ж 80% – залежать від зовсім інших причин”. Він наводить це твердження у своїй книзі “Емоційний інтелект”. Позитивні і негативні думки й емоції можуть викликати зміни в роботі мозку, в процесах обробки, зберігання і відновлення інформації, тобто фактично впливають на здатність вчитися, активно і успішно творити своє життя. [1].

Третє положення торкається останніх досліджень з нового напрямку педагогіки і дидактики – нейродидактики. Нейродидактика – це збірне поняття для позначення різних теорій, практичних методик, що ставлять за мету розвиток дидактичних і педагогічних концепцій, спираючись на результати досліджень нейронаук і, особливо, на сучасні дослідження мозку (Герхард Прайс, Герхард Фрідріх, Манфред Шпітцер).

Ось деякі її положення.

- Стрес блокує розумову діяльність людини, частково або повністю і руйнує нейрони. Стресові ситуації виділяють гормони, які стримують розумові функції. У випадках хронічних стресових ситуацій скорочується обсяг нейронних тканин в мозку. Перед використанням мозку для інтелектуальної діяльності, варто звільнити учнів від гормонів стресу. Заняття музикою, спортом, так само, як і вживання чорного шоколаду, допомагають виробити допамін, що розблоковує розумові процеси головного мозку.

- Говорити і думати про погані речі небажано, тому що це викликає стрес, а отже, призводить до загальмування розумової діяльності. Якщо говорити й думати про позитивне і приємне – стимулюється розумова діяльність. Обов'язкова умова ефективності будь-якого навчального процесу: створення позитивної, емоційно комфортної атмосфери.

- Якщо вчителем чиниться тиск на учня, то в результаті особистість буде нейрохімічно заблокована. Якщо вчитель знову і знову повторює учням, що у них справжній талант до предмета, який викладається, то це найчастіше викликає виділення нейронних передавачів; і навіть у тих, хто відчував труднощі, почне зростати мотивація і покращиться якість оволодіння компетентностями.

- Якщо педагог апробує нові методи підтримки дитини (активізація всіх чуттєвих сприймань, розвиток образного мислення, використання елементів транскомунікації тощо), гіпокамп також може підключитися. Більше того, якщо в цей час вчитель продемонструє свою найкращу посмішку, виділення нейронних передавачів, наприклад допаміну, підтримає загальний успіх, підвищить бажання пізнавати нове.

Отже, згідно досліджень нейропедагогіки, психологічні загрози затримують інтелектуальні та креативні процеси, так як викликають стрес. Те ж саме відбувається у випадку неправильних способів стимулювання. Тільки позитивна послідовна підтримка виконуваної роботи, постійне заохочення творчим педагогом є правильним видом нагороди, який підтримує інтелектуальні та творчі процеси учнів, а отже, сприятимуть побудові їхніх успішних життєвих стратегій.

Творчі можливості людини реалізуються не тільки в предметній діяльності, а й у самому процесі її життя, самореалізації як засобі самоствердження, самовираження і саморозвитку. Особливість будь-якого творчого процесу – процесу, в результаті якого створюється якісно нове, – полягає в тому, що не тільки людина-творець впливає на результат власної творчості, а й сам предмет творчості сприяє подальшому творчому розвитку людини. В освіті відбуваються саме такі процеси: у педагогічній творчості творчий розвиток учнів виступає як метою діяльності вчителя, так і засобом творчого розвитку особистості самого вчителя, підвищення рівня його компетентності і рівня педагогічної майстерності [4]. Отже, педагогічна творчість веде до професійної та особистісної самореалізації вчителя та сприяє проектуванню розвитку учнів.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної психолого-педагогічної науки можна виділити такі основні напрями вивчення феномену творчості у навчальному процесі:

- витіснення принципу діяльності принципом взаємодії, системним підходом;
- об'єднання когнітивного і особистісного (операційного і мотиваційного, інтелектуального і особистісного) аспектів психології творчості;
- використання поняття та інтенсивний розвиток дослідження рефлексії; дослідження творчості не тільки як діяльності зі створення продукту, тому що творчість не обов'язково є створенням, вона може бути рекомбінацією відомих елементів;
- розуміння творчості як розвивальної взаємодії її суб'єкту та об'єкту, спрямованої на розв'язання діалектичного протиріччя;
- дослідження умов, необхідних для творчості: об'єктивні (соціальні і матеріальні) та суб'єктивні (знання, уміння, розвинуті творчі можливості суб'єкту) [8].

У світлі означених ціннісних освітніх аспектів поняття освіченої людини набуло нового змісту. Як слушно зазначає В. Нікітін, “освіченим є не той, хто багато знає, а той, хто має здатність співвідносити те, що знає й уміє, зі своїми планами, ситуацією на ринку робочих місць, суспільними змінами. Для цього треба мати специфічну техніку рефлексії й аналізу, які забезпечують власну орієнтацію та навігацію в соціальному світі, уявлення про його устрій, кордони, можливості. А сама система освіти має бути побудована таким чином, щоб протягом всього життя особистість може будувати свою персональну унікальну освітню траєкторію” [8, с. 23].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому плані. Отже, зараз ми приходимо до усвідомлення того, що входження у глобалізований, динамічний світ, у відкрите суспільство підносить роль життєвої компетентності особистості, здатної до саморозвитку, відповідальної, самостійної, спроможної реалізувати життєве призначення через особистий вибір.

Безперечно, на початку нового століття педагогіка покликана проаналізувати свої здобутки, уроки, освоїти нові цінності. Творчість в освіті стає є однією з пріоритетних цінностей, оскільки дає відповідь на питання: як ефективно діяти в світі, що постійно змінюється?

Сьогодні як ніколи гостро постає завдання осмислення й пізнання нових педагогічних реалій, створення нової філософії освіти, відкритої до таємниць життя людини, її прагнень, життєвого й духовного світу. Діти, які прийшли сьогодні до школи, мають бути готовими жити в умовах перманентних змін, непередбачуваних зараз ситуацій, а головне, вони мають оволодіти найскладнішим з мистецтв – творчістю жити.

Використана література:

1. Гоулман Д. Емоциональный интеллект / Дэниел Гоулман ; пер. с англ. А. П. Исаевой. – М. : АСТ: АСТ МОСКВА; Владимир : ВКТ, 2009. – 478с.
2. Драиден Г. Революция в обучении. Научить мир учиться по-новому / Гордон Драиден, Джаннетт Вое – МОСКВА : ПАРВИНЭ, 2003, 668с.
3. Клепко С. Ф. Конспекти з філософії освіти / С. Ф. Клепко. – Полтава : ПОППО, 2007. – 420 с.
4. Коновальчук М. Педагогічна творчість учителя в роботі з обдарованими молодшими школярами : навчально-методичний посібник / Марина Коновальчук, Марина Радченко. – К. : ТОВ “СІТІПІНТ”, 2014. – 90 с.

5. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / Василь Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
6. Савченко О. Я. Цінності, що об'єднують шкільну і педагогічну освіту. – Початкова освіта. – 2008. - № 7. – С. 2-4.
7. Тоффлер Е. Третя Хвиля. – К. : Вид. дім “Всесвіт” [Текст] / Е. Тоффлер. – 2000. – 480 с.
8. Філософія освіти : навчальний посібник / за заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 329 с.
9. Чиксентмихайи М. Поток: Психологія оптимального переживання / М. Чиксентмихайи ; пер. с англ. – 3-е изд. – М. : Смысл; Альпина нон-фикшн, 2013. – 461 с.
10. Ямницький В. Психологія життєтворчої активності особистості : монографія. – Одеса : СВД М. П. Черкасов, Рівне : РДГУ, 2004. – 360 с.
11. Kozielski J. Cziowiek wielowymiarowy / Jzyef Kozielski. – Warszawa : Āak, 1996. – 279 s.

References:

1. Goulman D. Emotsionalnyy intellekt / Deniel Goulman; per. s angl. A. P. Isaevoy. – М. : АСТ: АСТ MOSKVA ; Vladimir : VKT, 2009. – 478 s.
2. Draiden G. Revolyutsiya v obuchenii. Nauchit mir uchitsya po-novomu / Gordon Draiden, Dzhanett Voe. – MOSKVA : PARVINE, 2003. – 668 s.
3. Klepko S. F. Konspekty z filosofii osvity / S. F. Klepko. – Poltava : POIPPO, 2007. – 420 s.
4. Konovalchuk M. Pedahohichna tvorchist uchytelia v roboti z obdarovanymy molodshymy shkoliaramy : navchalno-metodychnyi posibnyk / Maryna Konovalchuk, Maryna Radchenko. – К. : TOV “SITIPRINT”, 2014. – 90 s.
5. Kremen V. H. Osvita i nauka v Ukraini – innovatsiini aspekty. Stratehiia. Realizatsiia. Rezultaty / Vasyl Kremen. – К. : Hramota, 2005. – 448 s.
6. Savchenko O. Ia. Tsinnosti, shcho obiednuiut shkilnu i pedahohichnu osvitu. – Pochatkova osvita. – 2008. – № 7. – S. 2-4.
7. Toffler E. Tretia Khyvliia. – К. : Vyd. dim “Vsesvit” [Tekst] / E. Toffler. – 2000. – 480 s.
8. Filosofiiia osvity: Navchalnyi posibnyk / za zah. red. V. Andrushchenka, I. Peredborskoii. – К. : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2009. – 329 s.
9. Chiksentsmikhayii M. Potok: Psikhologiya optimalnogo perezhivaniya / M. Chiksentsmikhayii Per. s angl. – 3-e izd. – М. : Smysl; Alpina non-fikshn, 2013. – 461 s.
10. Yamnytskyi V. Psykholohiia zhyttietvorchoi aktyvnosti osobystosti : monohrafiia. – Одеса : SVD Cherkasov M. P., Rivne : RDHU, 2004. – 360 s.
11. Kozielski J. Cziowiek wielowymiarowy / Jzyef Kozielski. – Warszawa : Āak, 1996. – 279 s.

Кузнец В. О., Коновальчук М. В. Творчество как ценность современного образования.

В статье рассматриваются методологические инновационные подходы в современном образовании, обусловленные развитием постиндустриального общества, которое приносит с собой несколько иной образ жизни и устанавливает требования к человеку нового типа с многовариантным мышлением, креативным, инициативным, духовно развитым. Исследуются аксиологические доминанты современного образования, в частности дефиниция “творчество” как приоритетная ценность образования. В этом контексте рассматривается креативный подход, заключающийся в максимальной ориентации педагогов на творческое начало в учебной деятельности, введение диалогичности в противовес монологичности, проектировании и сопровождении развития личности, способной использовать полученные знания для конкурентоспособной деятельности в любой сфере общественной жизни, что будет способствовать инновационному развитию общества.

Ключевые слова: *творчество, образование, инновационность, креативность, нейродидактика, педагогическое творчество, життєтворчество.*

Kuznets V. O., Konoval'chuk M. V. Creation as value of modern education.

The article deals with the methodological innovative approaches in modern education caused by the development of the post-industrial society, which brings with it a slightly different way of life, puts demands on the person of a new type with multivariate thinking, who is creative, active and spiritually developed. The axiological dominants of modern education, including the definition of “creativity” as a priority value of education are investigated. In this context the creative approach is considered which involves the maximum orientation of teachers on creativity in educational activities, introduction of a dialogue as opposed to a monologue, designing and supporting the development of a creative personality, able to use the knowledge got for competitive activities in all the areas of social life, which will promote the innovative development of the society.

Keywords: *art, education, innovation, creativity, neurodidactics, pedagogical work, life work.*